

CÎT DE MULT VORBIM, CÎT DE PUȚIN ȘTIM

Cătălina Ioja

Îmi amintesc uneori de Socrate, așa cum l-am cunoscut în liceu. Profesorul a deschis ora foarte simplu, ca o fereastră: "Socrate trăia la Atena. Îi plăcea să stea în Agora, să vorbească cu oamenii și să cunoască viața cetății. A observat astfel că unii numesc «cinstea» sau «binele» sau «bogăția» fără să știe de fapt despre ce vorbesc".

Socrate a văzut cuvintele și nu s-a lăsat păcălit. El a materializat ceea ce pentru alții era doar un sunet convențional, dovedind că cele mai laudate cuvinte sînt împletituri goale prin care se strecoară înțelesurile schimbătoare. Cuvîntul nu trăiește în afara omului.

Încă mai păstrez darul ciudat al lui Socrate: voința de a te așeza în fața tuturor lucrurilor și de a te întreba: *Ce sînt ele; dar eu, cine sînt?*

După Socrate, nu am regăsit nicăieri verva intelectuală, curiozitatea scormitoare, plăcerea dialogului și a disputei care să împlinescă studiul sistematic și reflecția profundă. Umor, sinceritate, conștiință lucidă. Mult umanism.

Tot pe vremea lui Socrate am crezut că istoria înseamnă nevoia și totodată libertatea de a înțelege. O cale de cunoaștere. Dar după cîțiva ani de studiu intens, cunoașterea pe care o întrezăream atunci este tot mai neclară și am ajuns să mă întreb tot mai des ce este de fapt istoria. Încă nu cunosc o exprimare mai clară decît aceea a lui Marc Bloch (pe care am descoperit-o în liceu pe coperta unei cărți de F. Braudel). "*Istoria este știința despre oameni în timp*" - formulă care m-a fascinat prin sobrietatea cu care fixează marile coordonate ale desfășurării: timpul și oamenii. Cît despre știință, de curînd un profesor ne spunea la curs că "istoria face eforturi să fie știință". Ca și Sisif. Obiectivitatea științifică se zdrobește în tumultul vieții reale iar *simțul timpului*, aît de insinuant și de propriu fiecărei lumi și fiecărui om, scapă cu totul cronologiei mecaniciste. Timpul unității și continuității este sfărîmat în "elemente componente" care sînt analizate și reprezentate schematic pentru uzul specialiștilor. Rezultatul cercetării trece prin purgatoriile didactice, ajungînd tot mai deformat și lipsit de credibilitate la "receptor". În compensație, "marele public" își creează propriile clișee istorice, cu ajutorul frumoaselor legende ale mass-mediei. Oricum, pentru fiecare auditoriu, specialiștii prezintă condescen-

dent o variantă adaptată (variațiuni pe aceeași temă) și astfel nobila dispută dintre știință și viață este comod rezolvată prin omisiunea uneia din părți sau vulgarizarea ambelor.

Probabil situația studentului "de la istorie" este o bună definiție a ambiguității. Studentul primește câte un formular de istorie de la fiecare profesor. Oficial, studentul se pregătește pentru a fi la rîndul său profesor, la un alt nivel (nu se știe care), și a preda de o manieră "proprie" materia sufocată în manuale și planuri de învățămînt. Tot oficial, el este îndemnat să desfășoare o "*cercetare personală*", dirijată și strînsă în jurul bibliografiei ortodoxe. Cercetarea rămîne totuși nefinalizată, suspendată brusc în preajma sesiunilor, pentru că de fapt studentul trebuie să *învețe*, nu să studieze. Realitatea ostilă îi provoacă răbufniri de licean ofensat și împiedică formarea unor individualități puternice.

Disciplinele, orele, examenele, fișele și cursurile se rostogolesc vijelios timp de "X" ani. Unele informații se repetă, altele se contrazic, dar oricum "ce e val ca valul trece", profesorii se succed, mereu alții, dar de fiecare dată singuri în fața unui amfiteatru banal. Pentru ei *studentii* sînt mereu alții iar profesorul nu se schimbă și nu dorește schimbarea.

În ciuda statutului rigid, profesorul are obișnuințe omenești, contrastul fiind, aici, foarte puternic.

Cele două tabere - profesorii, respectiv *studentii* - se izolează reciproc prin neîncredere și acuze personale făcute în numele obiectivității. Chiar în interiorul "frontului", solidaritatea nu poate acoperi fricțiunile interne, care se produc într-o gamă largă, de la ridicol la grotesc, spre încîntarea subterană a publicului cunoscător. Academice conferințe, solemne comunicări științifice și respectabile cursuri sînt copios minate de împunsături și răfuieli mai mult sau mai puțin "colegiale" - exemplu viu al dedublării istorice, după glorioasa pildă a lui Procopius cu a sa *Istorie secretă*.

Ajunși să te întrebi periodic câte feluri de "istorii" trebuie să cunoască un student pentru a-și onora viitoarea profesiune - unii spun meserie, pentru că așa "cîștigăm și noi o bucată de pîine".

Dacă peste toate aceste pseudo-istorii și istorioare ne mai regăsim intuiția și logica inițială, putem totuși descifra o parte a acestui mecanism năucitor. Există o *Historia prima*, care se află mereu în urma și în lipsa noastră, undeva, cîndva. Tehnicile istoriografice care încearcă să o reconstituie sînt instrumente profesionale cu tendința permanentă de a oculta esențialul - ceea ce căutăm de fapt într-o anume secvență a realității. Istoriografia urmează apoi să fie descifrată de inițiații diferitelor trepte, care de la un anumit grad sînt integrați în sistem și autorizați să "predea" mai departe obiectul înmînat. Mecanismul nu poate ascunde dezamăgirea *studentilor*, pe care profesorii o numesc maturizare: conștiința faptului că ești incapabil să știi și să faci ceva pînă la capăt. La sfîrșit, rămîne ceea ce rudele sau vecinii numesc cu bunăvoință "*cultură generală*", ceea ce nu este chiar cultură, dar în general este...

În facultate se vorbește (nu prea mult) de pedagogie. Formal, cerințele sînt drastice și pregătirea este urmărită în mod special, dar nu se spune nimic despre vocație și posibilitățile individuale care sînt decisive. Iar majoritatea studenților se feresc de profesorat și se tem de clasă, de elevi, de plafonare. Toate cursurile de psihologie, pedagogie și metodică predării istoriei se rezumă curînd la "planul de lecție", șablonul zecilor de ani de catedră. Grație întregului sistem de învățămînt care se străduie să ignore realitatea, absolvenții sînt nepregătiți pentru a face față situațiilor concrete. Definițiile, exercițiile și schemele la care se reduce materia respectivă nu servesc decît pentru examinatori, rămînînd monologuri rituale în fața unor tablouri prăfuite.

Totul depinde de pregătirea personală, de bunăvoința și prezența de spirit a celui care își acceptă (eventual) rolul de profesor. Teoria pedagogică prezentată la cursuri propune noțiuni impresionante: curriculum (și nu programă), evaluare (nu doar notare), continuitatea predării-învățării, educație etică, educație estetică, intercomunicare și altele altele. Dar acestea nu se urmăresc nici măcar în universitate. Cum ar putea absolventul să le abordeze cînd formatorii săi nu l-au pregătit pentru și printr-o pedagogie eficientă ?

Totuși, studenții sînt constant avertizați, în ocaziile solemne, că "*dumneavoastră veți fi cei care veți realiza...*". Ce? Pedagogiei îi lipsește nivelul elementar al comunicării umane ca și țelul final, al *formării*. Se vorbește în limbi străine, se vorbește din automatism, se vorbește pentru propria audiție și în lipsa interlocutorului. Frică sau neputință ?

Nu știu dacă profesorii se întrebă de ce au ales unii oameni (pentru că sînt totuși oameni, chiar dacă au fost pînă nu de mult elevi) Facultatea de Istorie. Nu este o soluție care să asigure un profit personal sau un prestigiu social vizibil. Alegerea aceasta este privită cu îngrijorare sau compasiune, iar scuza cea mai frecventă este că: "*ce să-i faci, era pasionat de istorie*". Era...

Fericitul admis se va lovi însă de la început de istorii-listă, istorii-divagație, istoria amănuntelor uitate și a istoricilor "care s-au ocupat de această problemă". Viața aceea care a fost altădată și pe care "candidatul" o credea la fel de reală ca și viața de aici, acum este sistematic amputată, izgonită și ferecată în ungherele fișierelor. Cît despre "pasiune", va fi riguros examinată (scris și oral; contează și prezența), notată, trecută în catalog și, după caz, va primi chiar o bursă.

Îndepărtați brutal de perspectivele căutate, studenții ajung oarecum infirmi, considerîndu-se nepregătiți și inutili. Un potențial imens se uzează ani în șir prin insatisfacții și frustrări cotidiene. Atmosfera este deprimantă, promovînd cinismul și superficialitatea.

Desigur, putem reproșa aproape totul tuturor - "sistemului", societății, politicienilor, economiei, tranziției, și chiar istoriei, care ne așează întotdeauna fix în "calea răutăților", scutindu-ne de răspundere. Putem de asemenea să ignorăm ceea ce au ignorat și ceilalți, contribuind astfel la distrugerea *individualului*, a Omului,

pur și simplu. Invocăm condițiile materiale jenante, stressul, timpul care niciodată nu ne ajunge, pentru că adesea este din plin risipit și ne ajutăm astfel cu abilitate să uităm de noi înșine.

Socrate a numit înțelepciunea cu o formulă deja veche: "*Cunoaște-te pe tine însuși*". Augustin a revenit insistînd: "*Nu ieși înafară, întoarce-te spre tine, treci dincolo de tine*". Cine mai are însă puterea să creadă în aceste cuvinte, atît de des citate? Și cine le mai poate justifica prin chiar felul în care le trăiește?

Fără probitate, profesorii plagiază. Ca persoană publică și educator de înaltă ținută, profesorul nu poate abdica de la valorile supreme, morale și științifice. El însuși este o dovadă că aceste cuvinte mari, precum Adevărul, Onestitatea, Cunoașterea..., nu sînt încă golite de sens.

Pentru că istoria este reală și ideală în același timp, ea este atît de cuprinzătoare cît poate fi o conștiință. Este atît de personală ca efort cognitiv, încît nu are sens fără personalitate și responsabilitate.

Dincolo de limitele sale științifice, istoria se continuă prin sugestia inefabilă, singura ce poate provoca discret o replică individuală creatoare. Este adevărat că Socrate nu a fost istoric, dar era un profesor înțelept. A prețuit mai mult oamenii decît trecătoarele lor unelte - cărți, bani sau titluri. Cel puțin, așa l-am cunoscut eu.